

SOSIAL SİYASƏT VƏ ONLARIN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ YOLLARI

Sosial siyasət - dövlətin, yerli hakimiyyət orqanlarının, müəssisə və təşkilatların əhalini işsizlikdən, istehlak qiymətlərinin artımından müdafiə edən kompleks sosial iqtisadi tədbirlər sistemidir.

Dövlətin mərkəzdə və bölgələrdə iqtisadi vəziyyəti yaxşılaşdırmaq üçün gördüyü tədbirlər, şagirdlər üçün pulsuz kitab verilməsini təmin etməsi, pensiya və maaşların artırılma və ya azaldılması, vergilərin nizamlanması və.s kimi xəbərləri hər gün televiziya və ya başqa KİV-dən eşidirik. Dövlətin gördüyü bütün bu tədbirlər nədir? Nə üçün bu tədbirlər görülür? Dövlət bütün bunları etməyə borcludurmu? kimi suallar ortaya çıxır.

Dövlətin gördüyü bu və ya digər bu tipli tədbirlər dövlətin sosial siyasəti adlanır. Sosial siyasət cəmiyyətdəki sosial prosesləri nizamlamaq üçün dövlətin əlində olan ən əsas vasitələrdən biridir. Bəs sosial siyasət nədir?

Sosial siyasət, anlayış olaraq XIX əsrin ikinci yarısında Almaniyada ortaya çıxıb. İlk dəfə sadəcə fəhlə və kapitalist sinfi arasındakı mənfi qarşılıqlı əlaqəni nizamlamaq üçün dövlətin gördüyü tədbirləri nəzərdə tutan bu anlayış, daha sonra inkişaf edərək geniş mənada işlədildi. Bütün sosial sinif və qruplar üçün dövlətin gördüyü tədbirlər bütününü əhatə etdi. Sosial siyasət müasir mənada: cəmiyyətdəki bütün sosial sinif və qrupların sosial müdafiə, sağlamlıq, təhsil, məşğulluq və.s kimi problemlərini həll etməyə istiqamətlənmiş, qruplar və siniflər arasında yaranan mübarizə və münaqişələri sosial ədalət prinsiplərinə görə həll etməyə çalışan və cəmiyyətin sosial rifahı üçün həyata keçirilən bütün tədbirlərin cəmidir.

Bu anlayış hazırkı mənəni alana qədər uzun bir tarixi inkişaf mərhələsi keçib. Bu mərhələlərdə dövlətlər öz funksiyalarını dəyişdikləri kimi sosial siyasətin də mənasını dəyişdirib və onu daha da genişləndiriblər.

Sosial siyasətin vəzifələri

Sosial siyasətin vəzifələri dedikdə, onun həll etməli olduğu əsas məsələlər nəzərdə tutulur. Sosial siyasətin əsas vəzifələrini aşağıdakı kimi təsnif etmək olar:

Gəlirin ədalətli bölgüsü və yoxsulluğun azaldılması: Sosial siyasətin qarşısına qoyduğu ən əsas məsələlərdən biri milli gəlirin cəmiyyətdə ədalətli bölünməsi ilə əlaqədardır. Dövlət bu yöndə siyasətlər həyata keçirərək siniflər arası maddi uçurumun qarşısını alır və sosial ədaləti yaratmağa çalışır. Gəlirin ədalətsiz bölgüsü zamanı yaranan yoxsulluq probleminin həlli də sosial siyasətin ən əsas vəzifələri sırasındadır.

Fürsət bərabərliyi: liberal fəlsəfəyə əsaslanan qanun qarşısında bərabərlik prinsipinin sosial-iqtisadi sahəyə tətbiq olunmasıdır. Bərabərlik prinsipi daha çox təhsil və fərdin özünü inkişaf etdirəcəyi müəyyən sahələrə tətbiq edilir.

Sosial Müdafiə: hər hansı bir sosial risk, qocalıq, xəstəlik, işsizlik, iş qəzalarına görə vətəndaşın gəlirinin azalması və ya ümumiyyətlə dayanması zamanı onun digər insanlardan asılı olmadan yaşamasını təmin etmək üçün görülən tədbirlər bütünüdür.

Tam məşğulluğun təmin olunması və işsizliklə mübarizə: bütün vətəndaşların gəlir əldə edə biləcəyi bir iş yerinin olması sosial siyasətin əsas məqsədlərindən biridir.

Sosial nizam və sülhü təmin etmək: sosial dövlət insanlar arasında aid olduqları fərqli sinif, irq, din, məzhəb, iqtisadi vəziyyətə görə ayrı-seçkilik salınmasının qarşısını almağa çalışır.

Cəmiyyətdə müxtəlif tip insanların sülh içərisində yaşamalarını təmin edir.

İqtisadi inkişafın təmin olunması: dövlətin iqtisadi inkişafı üçün investisiyalara münbit şərait yaradır. İqtisadi fəaliyyətlərdə tam məşğulluq halını təmin etmək üçün buna uyğun fəaliyyətlər həyata keçirilir.

İşçilərin müdafiəsi: az yaşlı işçilərin müdafiəsi, iş vaxtının nizamlanması, iş yeri şəraitinin tənzimlənməsi, haqsız yerə işdən çıxarılma hallarının qarşısının alınması, normal əmək haqqı təminatı və s bu kimi işçi problemlərinin həllinə istiqamətlənmiş tədbirlər görülür.

Geniş mənada sosial siyasət mexanizmləri dövlətin iqtisadiyyatı tənzimləmək üçün istifadə etdiyi və dövlət siyasəti çərçivəsində yer alan mexanizmlər bura daxildir:

- Dövlət xərcləri və vergi qoyma: dövlət müəyyən bir məbləğ istifadə edərək vətəndaşlara iqtisadi fəaliyyətlərində müəyyən köməkliklər görsədir. Bu xidmətlərin dövlət tərəfindən maliyələşdirilməsi, məhsul və xidmətlərin dövlət tərəfindən istehsalı və vətəndaşa pulsuz verilməsi və yaxud özəl sektor tərəfindən istehsal edilən məhsul və xidmətləri alması üçün vətəndaşlara maliyyə köməkliliyinin görsədilməsi kimi həyata keçirilə bilər.

- Dövlət vergi qoyma standartları ilə milli gəlirin ədalətli bölgüsünü təmin edir. İlk əvvəllər bərabər fədakarlıq, bərabər nisbətli fədakarlıq prinsiplərindən istifadə edilsə də hazırda marjinal fədakarlıq prinsipi müdafiə olunur.

- İqtisadi tənzimləmə və nəzarət: dövlət müəyyən iqtisadi qanunlar qəbul etmək, kvota (idxalat) tətbiq etmək, qanuni inhisarlar formalaşdırmaq və antiinhisar fəaliyyətləri həyata keçirməklə iqtisadi tənzimləmələr edir.

- Dövlətin iqtisadi müəsisələri: dövlət öz müəsisələri vasitəsi ilə özəl təşəbbüsü dəstəkləyir, sosial faydası çox amma mənfəəti az olduğuna üçün özəl sektorun təşəbbüs etmədiyi sahələrdə istehsal fəaliyyəti aparır, resursların səmərəli istifadəsini təmin edir və bu müəsisələrdən inhisarlara qarşı istifadə edir.

- Planlaşdırma: dövlət cəmiyyətin rifah halını yaxşılaşdırmaq, mövcud resurslarında səmərəli istifadə etmək və mərkəzlə yerlər arasında stabil iqtisadi balans saxlamaq üçün müəyyən planlaşdırmalar aparır və proqramlar həyata keçirir.

- Dövlətləşdirmə: dövlət zəruri hallarda özəl mülkiyyəti tam qarşılığını ödəməklə ictimai faydasına görə dövlətləşdirir.

Dar mənada sosial siyasət tədbirləri dedikdə dövlətin həyata keçirdiyi aşağıdakı fəaliyyətləri nəzərdə tutulur:

- Sosial Sığorta: dövlət tərəfindən təşkil edilmiş, özü-özünü idarə edən, sosial hüquq xarakterli, zərurətə əsaslanan, işləyən əhəlinin böyük bir qismini gəlir əldə etmə qabiliyyətinin itkisi, ölüm və işsizlik hallarına qarşı qoruyan, özünə xas bir sığortadır.
- Sosial Müəavinət (Yardım): Fövqaladə vəziyyətlərdə və yaxud sosial sığortanın əhatə etmədiyi yoxsul vətəndaşlara və ailələrə kömək üçün təşkil edilmiş fəaliyyətlər bütünüdür.
- Sosial Xidmət: dövlətin vətəndaşlara və ailələrə müəyyən şəraitin reallaşması üçün həyata keçirdiyi xidmətlər bütünüdür. Bunlara təməl olaraq ictimai təhlükəsizlik, ictimai rifah, sağlamlıq, əməyin qorunması, boş zamanların səmərəli istifadəsi, təhsil və s sahələr aiddir.
- Sosial Təzminat: dövlətin öz məsuliyyətində olan fəaliyyətlərdən zərər gören şəxslərin zərərinə ödəməyə yönəlmiş fəaliyyətlərdir.

Sosial düşüncələrin inkişafı ilə əlaqədar olaraq, iki böyük ideya sosialist və sosial dövlət anlayışları yarandı.

Demokratiyanın inkişafı, hakimiyyətə gəlmək istəyən siyasi partiyaların xalqla hesablaşması demək idi. Bunun nəticəsi olaraq da ilk öncə işçi sinifi başda olmaqla onların problemlərinə istiqamətlənmiş sosial-iqtisadi tədbirlər bütünü partiyaların və partiyalar təmsalında dövlətin əsas məqsədinə çevrildi. Daha sonra sosial siyasət tədbirləri cəmiyyətin bütün sinif və qruplarına tətbiq edildi.

Hazırda öz xalqına yüksək rifah şəraiti yaratmış bir çox avropa dövləti sosial dövlət sisteminə üstünlük verir və sosial siyasət mexanizmlərindən istifadə edərək cəmiyyətdə baş verə biləcək sosial-iqtisadi problemlərin qarşısını almağa çalışır.